

ISSN 0352-9738

MATICA SRPSKA JOURNAL OF STAGE ARTS AND MUSIC

60

Editorial board

- Katarina TOMAŠEVIĆ, PhD, Editor-in-Chief
(Institute of Musicology of the Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade)
- Živko POPOVIĆ, PhD, Deputy Editor-in-Chief
(University of Novi Sad, Academy of Arts)
- Mirjana VESELINOVIĆ HOFMAN, PhD
(University of Arts in Belgrade, Faculty of Music Arts)
- Zoran ĐERIĆ, PhD
(Serbian National Theatre / University of Banja Luka, Academy of Arts)
- Katalin KAIČ, PhD
(University of Novi Sad, Faculty of Philosophy)
- Zoran MAKSIMOVIĆ, PhD
(Theatre Museum of Vojvodina)
- Ivana PERKOVIĆ, PhD
(University of Arts in Belgrade, Faculty of Music Arts)
- Ira PRODANOV KRAJIŠNIK, PhD
(University of Novi Sad, Academy of Arts)
- Jernej WEISS, PhD (Slovenia)
(University of Ljubljana, Faculty of Philosophy)
- Jadwiga SOBCZAK, PhD (Poland)
(University of Lodz, Department of Slavic Languages)

NOVI SAD
2019

ЗБОРНИК МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА СЦЕНСКЕ УМЕТНОСТИ И МУЗИКУ

60

Уредништво

- др Катарина ТОМАШЕВИЋ, главни и одговорни уредник
(Музиколошки институт Српске академије наука и уметности, Београд)
др Живко ПОПОВИЋ, заменик главног и одговорног уредника
(Универзитет у Новом Саду, Академија уметности)
др Мирјана ВЕСЕЛИНОВИЋ ХОФМАН
(Универзитет уметности у Београду, Факултет музичке уметности)
др Зоран ЂЕРИЋ
(Српско народно позориште / Универзитет у Бањој Луци, Академија умјетности)
др Каталин КАИЧ
(Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет)
др Зоран МАКСИМОВИЋ
(Позоришни музеј Војводине)
др Ивана ПЕРКОВИЋ
(Универзитет уметности у Београду, Факултет музичке уметности)
др Ира ПРОДАНОВ КРАЈИШНИК
(Универзитет у Новом Саду, Академија уметности)
др Јернеј ВАЈС (Словенија)
(Универзитет у Љубљани, Филозофски факултет)
др Јадвига СОПЧАК (Пољска)
(Универзитет у Лођу, Катедра за славистику)

НОВИ САД
2019

САДРЖАЈ

CONTENTS

СТУДИЈЕ, ЧЛАНЦИ, РАСПРАВЕ STUDIES, ARTICLES, TREATISES

Др ДАНКА Р. ЛАЈИЋ МИХАЈЛОВИЋ (Пре)обликовање српске тамбурашке традиције кроз индивидуалне праксе: репертоарски и стилски аспекти	11
DANKA R. LAJIĆ MIHAJLOVIĆ, PhD (Re)Shaping of Serbian Tamburitza Tradition Through Individual Practices: Aspects of Repertoire and Style	25
МИЛИЦА М. АНДРЕЈЕВИЋ О црквеном певању (појању) у јужном Банату	27
MILICA M. ANDREJEVIĆ On the Church Singing (Chant) in the Southern Banat	41
Др БОГДАН М. ЂАКОВИЋ Два стваралачка приступа нове руске хорске школе: од технике цитата до му- зичке мистерије – <i>Сѣрасне седмице</i> Максимилијана Штајнберга и Александра Гречањинова	43
BOGDAN M. ĐAKOVIĆ, PhD Two Creative Approches of the New Russian Choral School: From the Technique of Quotation to Music Mistery – <i>Passion Weeks</i> by Maximillian Steinberg and Alexandar Gretchaninov	54
Др МИЛИЦА Б. ПАСУЛА Рукописни превод Гетеове једночинке <i>Брати и сестіра</i>	55
MILICA B. PASULA, PhD Handwritten Translation of Goethe's One-Act Play <i>Die Geschwister</i>	63
Др СРЂАН Ђ. РАДАКОВИЋ Филмофилија Милоша Црњанског	65
SRĐAN Đ. RADAKOVIĆ, PhD Cinephilia of Miloš Crnjanski	76
Др ГОРАН Т. ГАВРИЋ Фотографски жанрови и значење фотографског негатива у филму <i>Кућа коју је Џек саградио</i>	77
GORAN T. GAVRIĆ, PhD Genres of Photography and the Meaning of the Photographic Negative in the Film <i>The House That Jack Built</i>	105
Мср ИГОР З. РАДЕТА и др ТИЈАНА Б. ПОПОВИЋ МЛАЂЕНОВИЋ Рефлексивна дијалектика односа музике и слике у филмовима <i>Барака</i> и <i>Сам- сара</i>	107
IGOR Z. RADETA, MA and TIJANA B. POPOVIĆ MLAĐENOVIĆ, PhD Reflexive Dialectics Between Music and Image in Movies <i>Baraka</i> and <i>Samsara</i>	122

Др МИЛАН Р. МИЛОЈКОВИЋ	
Сарадња Каталин Ладик са композиторима електроакустичких музичких остварења	123
MILAN R. MILOJKOVIĆ, PhD	
Collaboration Between Katalin Ladik and the Composers of Electroacoustic Music Pieces	137
Др ИВАНА Н. МЕДИЋ	
Музика изгубљене генерације: „америчка прича“ Вука Куленовића	139
IVANA N. MEDIC, PhD	
Music of the Lost Generation: Vuk Kulenović's "American Story"	156

СЕЋАЊА, ГРАЂА, ПРИЛОЗИ MEMOIRS, MATERIALS, CONTRIBUTIONS

МАРИЈА Т. МАГЛОВ	
Збирка фотографија у Архиву Музиколошког института САНУ	157
MARIJA T. MAGLOV	
Collection of the Photographs in the Archive of The Institute of Musicology SASA	169
РЕНАТА В. АГОСТИНИ	
Ставови тијела у хата јоги као полазиште за рад на предизражајном плану Мејерхолда, Декруа и Гротовског	171
RENATA V. AGOSTINI	
Body Postures in Natha Yoga as a Starting Point of the Pre-Expressivity of Meyerhold, Dekru, and Grotowski	183
АНА Љ. ТЕШИЋ	
Став <i>плијеа</i> као техника акултурације у постизању говора тијела извођача различитих култура	185
ANA LJ. TEŠIĆ	
<i>Plié</i> Movement as a Technique of Acculturation in the Attainment of the Body Language of the Performers from Different Cultures	196

ПРИКАЗИ REVIEWS

Др СЕЛЕНА Ч. РАКОЧЕВИЋ	
Милорад Лонић, <i>Кореографија. Традиционални њлес на сцени</i> , Нови Сад: Матица српска, 2018.	197
ГАБРИЕЛА С. ТЕГЛАШИ ЈОЈКИЋ	
Александар Милосављевић, Оливера Ковачевић Црњански, <i>Форум за нови њлес</i> , Нови Сад: Удружење балетских уметника Војводине; Београд: Битеф театар, 2018	200
Др СОФИЈА М. КОШНИЧАР	
„Да се још једном родим [...] опет бих била балерина“ (Свенка Савић, <i>Ерика</i> , Нови Сад: Футура публикације, Удружење „Женске студије и истраживања“, 2018)	204

Др ЛЈУБИЦА М. РИСТОВСКИ	
Уметност бунта (Милена Драгићевић Шешић, <i>Умешности и култура оштора</i> , Београд: Институт за позориште, филм, радио и телевизију, Факултет драмских уметности, Клио, 2018)	210
Мср БРАНИСЛАВА Г. ТРИФУНОВИЋ	
Маријана Прпа Финк, <i>Мејерхољдова биомеханика. Значај и утицај на позориште XX века (Грошовски, Барба, Брук)</i> , Нови Сад: Позоришни музеј Војводине, Академија уметности Нови Сад, 2014.	220
ИМЕНСКИ РЕГИСТАР	223
УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ	233
РЕЦЕНЗЕНТИ	239

МАРИЈА Т. МАГЛОВ

Музиколошки институт САНУ, Београд*

Оригинални научни рад / Original scientific paper

ЗБИРКА ФОТОГРАФИЈА У АРХИВУ
МУЗИКОЛОШКОГ ИНСТИТУТА САНУ**

САЖЕТАК: Текст је посвећен прегледу Збирке фотографија у Архиву Музиколошког института САНУ. Формирана током седам деценија постојања Института, Збирка садржи више од 270 јединица. У њој се налазе индивидуалне и групне фотографије музичара и њихових породица, као и фотографије са концерата, турнеја, изложби, фотографије рукописа и штампаних музикалија, значајних докумената, писама и других сведочанстава о историји музике на простору Србије и Југославије. У тексту је прво дат општи поглед на садржај Збирке и њену каталогизацију, а потом је више речи посвећено одабраним сегментима грађе. За потребе овог рада, грађа је сагледана у односу на њену (не)припадност Фонду заоставштина, као и у односу на садржај сачуваних фотографија.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: фотографије, портрет, архив, Музиколошки институт САНУ, заоставштина, Стана Ђурић Клајн.

Архив Музиколошког института САНУ обухвата разноврсну и богату грађу, коју чине многи рукописи, документи, нотни материјали, фонотека, звучни записи са теренских истраживања, различити предмети из музичке прошлости, као и фотографије, које су предмет овог рада. Рад на прикупљању разноврсних сведочанстава о музичкој прошлости на просторима Србије и Југославије, односно, формирање библиотеке и архива, започети су када и научна активност Института, основаног 1948. године (уп. Васић 2010: 71). Паралелно са својим примарним научним истраживањима, сарадници Института радили су

---

* marijamaglov@gmail.com

** Текст је написан у оквиру пројекта *Идентификација српске музике од локалних до глобалних оквира: традиције, промене, изазови* који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (бр. 177004).

и на набавци, прикупљању, пописивању, обради, систематизовању, чувању и издавању грађе.¹

Таквим ангажовањем оформљена је и Збирка фотографија Архива Музиколошког института САНУ, коју чини више од 270 јединица. Како поједине јединице обухватају и више фотографија и других докумената (односно, више фотографија је, најчешће због своје тематске сродности, заведено под једном сигнатуром), укупан број примерака потенцијално превазилази поменути цифру.²

Збирка је заведена у каталогу (на картицама), као и у електронској верзији каталога (списак у .doc формату). У последњим ревизијама, предност је дата употпуњавању електронског каталога, те се у њему могу наћи детаљније информације о садржају Збирке и опису појединачних јединица. Наслови јединица се углавном односе на име и презиме особа које се налазе на фотографијама, али и на индикацију садржаја (уколико је у питању, на пример, фотографија неке прославе или окупљања, или фотографија рукописа нотног материјала). Детаљнији опис је дат у рубрици „Напомене“. Он укључује детаље о самој фотографији, белешке и напомене записане на полеђинама фотографије или коверте у којој се она чува, податке о фотографском студију, посвете, датуме, географске одреднице, детаље о контексту настанка фотографије, о томе да ли је у питању поклон, и слично (уколико такви подаци постоје). Неке од фотографија припадају појединачним заоставштинама из Фонда заоставштина Института, што је у том случају назначено у напомени. Списак је приређен двоструко: по азбучном реду и по редном броју сигнатуре.

Фотографије махом представљају портрете музичара (композитора, извођача, музичких писаца и других) или других особа повезаних са њима (на пример, чланова породице). У питању су како индивидуални тако и групни портрети, те фотографије са различитих окупљања, турнеја, концерата, изложби. Ту су такође и фотографије рукописа нотних издања, теренских записа, штампаних музикалија, писама, различитих докумената (тестаменти, одлуке појединих друштава и слично). Осим фотографија, у овој збирци се налазе и други типови докумената:

---

¹ Иако у почетку намењена интерној употреби, од 1979. године и доласка др Димитрија Стефановића на место директора Института, колекција Института отворена је за све заинтересоване кориснике. Од тада, Збирка се употпуњавала новим прилозима (Васић 2010: 72). Више о колекцијама Музиколошког института САНУ, као и о условима у којима су оне формиране у: Васић 2010; Милановић 2010.

² У вези с приступом каталогизацији и начину на који је Збирка фотографија заведена, могло би се приметити да није постигнут сасвим конзистентан систем уноса података, као ни са другим типовима грађе, што је последица тога што Институт нема стално запосленог професионалног библиотекара и архивисту. О овом проблему више у: Томашевић 2003: 47.

исечци фотографија штампаних у новинама и уџбеницима, програмске књижице, илустрације, лична документа (углавном она која садрже фотографије, попут пасоша или чланских карата удружења), музичке дописнице, поштанске маркице, легенде са изложбе *Српска музика кроз векове*, као и негативи фотографија (у случају неких, постоје израђене фотографије). Поред појединачних фотографија, Збирка садржи и неколико албума. Што се тиче временског периода, Збирка оквирно обухвата период од друге половине XIX века до прве деценије XX века.

Већ овај општи поглед на Збирку фотографија у Архиву Музиколошког института САНУ указује на њену изразиту хетерогеност у погледу садржаја, а у извесној мери и типа докумената који се у њој чувају. За потребе овог текста, одабрани су делови грађе који се могу груписати по одређеним целинама, као и појединачни примерци који су занимљиви и ретки прилози историји српске музике. Критеријуми који су устављени у овом прегледу односе се на класификацију грађе у Збирци фотографија Архива Института у односу на друге сачуване збирке, а потом на поделу унутар њих према садржини. Прецизније, прво је дат осврт на фотографије које званично припадају одређеним заоставштинама које се чувају у Институту, а потом на оне које нису везане за њих. У другом случају, уочено је неколико група грађе према њиховом садржају, али и према типу документа. Иста разноврсност се примећује и у вези са изворима који припадају заоставштинама, али она првенствено зависи од обима материјала који је ту сачуван (на пример, понеким заоставштинама припада тек неколико фотографија, док су друге знатно обухватније, па самим тим и разноврсније).

Заоставшћине

Како наводи Биљана Милановић, „[ф]онд заоставштина формиран је 1984. године, али је он интегрални део Архива са којим дели и историјат свог настанка“ (Милановић 2010: 102). У зависности од времена у којем је грађа прикупљена, заоставштине се чувају или у склопу Архива или засебног регистра који је накнадно формиран.³ Међутим, значајан број фотографија које припадају заоставштинама истовремено је заведен и у каталогу Збирке фотографија и налази се на истом месту са остатком ове збирке.

Стана Ђурић Клајн, која је обавила пионирску улогу у прикупљању разноврсне грађе за колекције Института (Васић 2010: 71), прикупила

---

³ Детаље о формирању и чувању грађе у Фонду заоставштине, као и о појединачним заоставштинама у оквиру овог фонда, вид. у: Милановић 2010.

је и значајан број фотографија. Овај сегмент њене заоставштине⁴ обухвата један албум и десетине појединачних фотографија. Оне су махом портрети композитора, те је очито да је постојала тежња да се прикупе фотографије што већег броја личности из историје српске музике.⁵ Значај чувања портрета (које није било ограничено активношћу Стане Ђурић Клајн, иако је њена заоставштина у том смислу изразито обухватан извор), истакао је својевремено Александар Васић: „Фотографије појединих старијих српских музичара није увек лако наћи у другим установама, што нарочито долази до изражаја у актуелном раду на *Српском биографском речнику* Матице српске, као и на другим енциклопедијама и лексиконима који желе да објаве слике одређених личности“ (2010: 83).

У овој заоставштини су, такође, фотографије докумената и други извори о композиторима. За илустрацију могу да послуже два примера. Сачувани материјал о Корнелију Станковићу, који је у Збирци обједињен под заједничком сигнатуром (Ф 66), обухвата фотографију његове умрлице, позива на концерт композиторове духовне музике (1. април 1861), те исечак из новина с фотографијом Станковићеве бисте, с белешком о обележавању 150. годишњице рођења у оквиру 16. Мо крањчевих дана и програмску књижицу свечане беседе одржане поводом 100-годишњице Станковићеве смрти 1965. године. Фотографије које се односе на Даворина Јенка (Ф 167) обухватају како његове портрете из различитих животних доба, тако и, на пример, фотографије композиторове преписке са управом Београдског певачког друштва и Тихомиром Остојићем, те фотографије важних докумената, попут уговора с Београдским певачким друштвом и композиторовог теста-мента (21. јун 1902). Сачуване су и брошура из 1935. године с прославе 100-годишњице Јенковог рођења, на словеначком језику, као и фотографија композиторовог рукописа „Списак мојих досадашњих радова на пољу гласбене уметности“.

У оквиру заоставштине Стане Ђурић Клајн чува се и један албум с фотографијама (Ф 278). Уз нотни пример *Colla piu grande simplicita I–VI*, у њему се махом налазе портрети музичара,⁶ те програми конче-

⁴ Преглед заоставштине Стане Ђурић Клајн вид. у: Божанић 2016. О фотографијама у овој заоставштини: Исто: 103–104.

⁵ Међу њима су: Радмила Бакочевић, Златко Балоковић, Јован Бандур, Мирјана Вукдраговић, Војислав Вучковић, Живорад Грбић, Хуго Доубек, Миленко Живковић, Живојин Здравковић, Зденка Зикова, Лазар Јовановић, Милан Јовановић, Нина Кирсанова, Цирил Личар, Миховил Логар, Јосип Клима, Љубица Марић, Душан Миладиновић, Милоје Милојевић, Јосиф Маринковић, Анита Мезетова, Мијат Мијатовић, Предраг Милошевић, Василије Мокрањац, Александар Морфидис, Марко Нешић, Станојло Рајичић, и многи други.

⁶ У питању су Антоније Чолак Антић, Аксентије Максимовић, Никола Ђурковић, Милан Миловук, Драгомир Кранчевић, Корнелије Станковић, Јосиф Шлезингер, Даворин

рата Драгомира Кранчевића и Јованке Стојковић. О томе да је Стана Ђурић Клајн прикупљала врло разнолик материјал сведочи и одређен број сачуваних музичких дописница. Иако није на свима назначено да припадају овој заоставштини, порекло једне групе њих потврђује сачуван допис Стане Ђурић Клајн Антикваријату Српске књижевне задруге од које је Музиколошки институт откупио 14 дописница 1964. године (Ф 130). У Збирци се налазе и други материјали из ове заоставштине, попут, на пример, различитих новинских исечака, чланака, програма, писама, илустрација и фотографија. Неки од ових докумената су сачувани у ковертама адресованим на Ђурић Клајн лично или на редакцију часописа *Звук* (Ф 159). Под одредницом „Изложба Стане Ђурић-Клајн“ налази се материјал у вези са изложбом *Српска музика кроз векове*, организованом у Галерији САНУ од 12. децембра 1973. до 10. фебруара 1974. године (Ф 264). У Збирци се чувају фотографије поставке ове изложбе, која је обухватала и одабране фотографије претходно прикупљане за Архив Института. Сачуване су и пратеће легенде изложбених експоната. Оне чине сведочанство о изложби и њеном садржају, али и користан извор додатних података о фотографијама, јер у извесној мери укључују и информације које се на самим примерцима не могу увек пронаћи. На пример, једна од легенди даје више информација о фотографији под сигнатуром Ф 74: „Апотекар Клаудије Прикелмајер, велики љубитељ музике, донео је први хармонијум у Ваљево 1870. године. Овде га видимо како музицира у кругу породице“ (сл. 1).

Посебни раритети у Збирци и заоставштини Стане Ђурић Клајн су фотографија првог извођења Бетовенове (Ludwig

Сл. 1. Клаудије Прикелмајер и породица у Ваљево (1870) (Ф 74)

Јенко, Жарко Савић, Јован Пачу, Петар Стојановић, Мита Топаловић, Исидор Бајић, Милоје Милојевић, Станислав Бинички, Владимир Ђорђевић, Стеван Каћански, П. Адамов, Јованка Стојковић, Петар Крстић, Коста Манојловић, Стеван Христић, Петар Коњовић.

van Beethoven) Девете симфоније у Београду 1910. године, којим је дириговао Станислав Бинички (Ф 73; Ф 151) (сл. 2), као и фотографије композиторовог писма Љубљанском филхармонијском друштву поводом бирања за почасног члана 1819. године (Ф 156).

Сл. 2. Прво извођење Бетовенове Девете симфоније у Београду 1910. године (Ф 151)

* * *

У Збирци се такође налазе фотографије из заоставштина Вацлава Ведрала, Петра Крстића, Петра Коњовића, Владимира Р. Ђорђевића, Светолика Пашћана, Драгомира Кранчевића, Тоше Андрејевића, Драгутина Ф. Покорног, Иванке Петровић и Ирене Грицкат Радуловић. У заоставштини Вацлава Ведрала налази се 11 фотографија (групних портрета, породичних и са ученицима, градских призора, те један колаж) (Ф 11). Крстићева заоставштина садржи више од 30 фотографија, лична документа, разгледнице и географске карте (Ф 102). Ту су документација композиторове сестре др Даринке Крстић, портрети композитора, портрети ученика са захвалницама, фотографије оркестра, међу којима једна носи посвету Крстићу који је у том периоду био инспектор Министарства просвете (из 1933. године). Потом, сачуване су фотографије са сценама из опере *Зулумћар*, неколико потписаних фотографија Злате Ђунђенац, која је у поменутој опери тумачила улогу Емине (сл. 3), фотографије других ликова из опере (Селимбега, Арифаге), те неколико групних и индивидуалних портрета. Заоставштини Петра Коњо-

вића припада један албум с фотографијама у којем се, између осталог, налазе фотографије са извођења опера *Кошћана* и *Селјаци* (Ф 275). Неколико фотографија Петра Крстића, Јована Иванишевића, Роберта Толлингера, Хуга Доубека и Тихомира Остојића (Ф 57–60) припада заоставштини Владимира Р. Ђорђевића. У заоставштини Светолика Пашћана сачуване су групне фотографије мушког и женског хора Срба избеглица из периода Другог светског рата, Београдског камерног оркестра, хора новосадске мушке гимназије, Српског певачког друштва „Мокрањац“ и Академског певачког друштва „Обилић“. Поред ових, ту су и фотографије с такмичења хорова и првог диригентског течаја Певачке жупе „Бајић“, која је била део Јужнословенског певачког савеза, као и с турнеја новосадског Музичког удружења и првог такмичења хорова средњих школа у Новом Саду (Ф 86–96). Тринаест фотографија виолинисте Драгомира Кранчевића, од којих је већина снимљена у другој половини XIX века, налазе се у Збирци и његовој заоставштини. У питању су портрети, како Кранчевића тако и других личности, те неколико групних портрета. Настале су у различитим фотографским атељеима у Бечу, Берлину, Салцбургу, Будимпешти, а на неким од њих су записане посвете на немачком и француском језику (Ф 99). У Збирци се налази значајан број фотографија Теодора Тоше Андрејевића Аустралијанца, фаготисте, виолинисте, члана оркестра Јохана Штрауса Млађег (Johann Strauss II) и музичког педагога. Док Збирка садржи неколико примерака који се односе на Андрејевића, чланове његове породице, музичаре с којима је сарађивао, те, на пример, разгледницу коју је упутио својој супрузи Евелини, из његове заоставштине потиче четири документа: фотографија оркестра Београдског музичког друштва основаног 1900. године под управом Тоше Андрејевића, две групне фотографије Београдског певачког друштва, те групна фотографија са ученицима (Ф 113–115). Више од 20 фотографија и дописница, поклоњених Институту 1967. године, припада заоставштини Драгутина (Франтишека)

Сл. 3. Злата Ђунђенац, фотографија посвећена Петру Крстићу (1931) (Ф 102)

Покорног. Снимљене су током прве три деценије XX века, а међу њима су портрети посвећени Покорном, (попут портрета виолончелисте Јуре Ткалчића), затим фотографије музичких састава (гудачког квартета и војног оркестра), те дописнице с портретима европских композитора (Ф 121–124). У заоставштини Иванке Петровић налазе се такође дописнице с портретима европских композитора, те фотографија Ернста Ланила (Ernst Lányi) с посветом (Ф 227). Најзад, један албум с фотографијама оперске певачице Злате Ђунђенац припада заоставштини Ирене Грицкат Радуловић. У њему се налази 36 портрета из различитих периода, од којих су неки у костимима улога које је Ђунђенац тумачила, те неколико исечака фотографија из штампе (Ф 277).

Фотографије које не припадају заоставштинама

За Збирку фотографија Архива Музиколошког института прикупљане су разноврсне фотографије, чије порекло није увек назначено. Поједине од њих пристигле су као појединачни поклони, а уколико је такав податак познат, он је назначен у напомени електронског каталога. Као што је то и с примерима фотографија које припадају заоставштинама, материјал је садржински веома разноврстан. Преглед ове грађе може се, у широким потезима, обухватити кроз неколико садржинских целина (од којих се првих шест односи на фотографије и фотокопије, а седма на друге типове докумената): 1) композитори, музичари и друге личности; 2) друштва, оркестри, ансамбли; 3) концерти, изложбе, прославе, окупљања; 4) фотографије рукописа нотних примера и штампаних музикалија; 5) фотографије преписки и докумената; 6) фотографије плаката и програма; 7) разно (програми концерата, писма, књижице, лична документа, исечци из новина и сличан материјал поменут у уводу рада).

1) *Композитори, музичари и друге личности*. Поред већ наведеног, обимног фото-материјала из заоставштина, пре свега оног из фонда Стане Ђурић Клајн, у Збирци се чува и значајан број фотографија личности из историје српске музике, које су прикупљане путем поклона или откупа, појединачно или уз другу архивску грађу.⁷ О Миленку

---

⁷ Међу њима су: Славка Атанасијевић, Јоаким Вујић, Војислав Вучковић, Димитрије Герасименко, Станислав Драбик, Владимир Р. Ђорђевић, Никола Ђурковић, Владимир Живојиновић, Јован Иванишевић, Милица Илијин, Војислав Илић, Милан Браца Јовановић, Ерне Кираљ, Петар Коњовић, Петар Крстић, Фредерик Ламонд, Аксентије Максимовић, Љубица Максимовић, Коста Манојловић, Јосиф Маринковић, Ловро Матачић, Милан Милувук, Милоје Милојевић, Луцијан Николајевич, Миленко Пауновић, Иларион Руварац, Димитрије Славјански, Катарина Станковић, Стеван Стојановић Мокрањац, Ђорђе Стојчевић, Роберт Толингер, Живојин Томић, музичари из породице Фрајт, Вацлав Хорејшек, Петар Христић, и други.

Пауновићу, Исидору Бајићу и Стевану Стојановићу Мокрањцу прикупљено је више материјала, те се због те квантитативне заступљености издвајају овде као примери. Међу Пауновићевим фотографијама налазе се портрети, од којих неколико из детињства, са сестром Јеленом Пауновић, будућом пијанисткињом, те фотографије других чланова његове породице (Ф 14). Исидор Бајић заступљен је с више од 30 фотографија. Његови портрети су бројни, а поред њих, ту су и фотографије композитора с хором Карловачке богословије, као и портрети чланова његове породице (Ф 97–98). Мокрањчеве фотографије убедљиво доминирају Збирком фотографија, не само по разноврсности већ и по броју израђених примерака/копија. Међу њима се налазе и фотографије са женом Милицом (Мицом) рођ. Предић и сином Момчилом (Ф 138, Ф 23), фотографија са веридбе из 1898. године (Ф 23), портрет његове мајке, фотографије породице Предић (Ф 23), групне фотографије, попут оних са излета у Кијево 1905. године или с члановима Београдског певачког друштва (Ф 12), као и портрети из младости (нпр. снимак из Минхена, 1880. године, Ф 31). Ту су, такође, две ретке фотографије комеморативне свечаности поводом преноса Мокрањчевих посмртних остатака из Скопља у Београд 1923. године (Ф 22) (сл. 4). Осим ових, много је фотографија рукописа, докумената и других садржаја, које ће бити поменуће у одговарајућим одељцима.

Сл. 4. Комеморативна свечаност поводом преноса посмртних остатака Стевана Стојановића Мокрањца из Скопља у Београд (1923) (Ф 22)

2) *Друшћива, оркестри, ансамбли*. У Збирци се налази десетак фотографија различитих певачких друштава, ансамбала, удружења. У питању су групни портрети, од којих је већина настала у првој половини XX века. Неки од њих су снимљени поводом годишњица или јубилеја ансамбала (на пример, Српско певачко друштво „Јединство“ у Котору 1839–1939, Ф 234). Занимљива је и дописница с фотографијом Словенског октета, јер су на полеђини штампани називи звучних издања које је ансамбл до тада издао (Ф 4).⁸

3) *Концерти, изложбе, прославе, окуљања*. На фотографијама у Збирци налазе се и сведочанства о одржаним концертима, фестивалима, изложбама. Поред примера већ поменутих међу грађом из заоставштина, могу се издвојити још понеки: извођење представе *Артиљерија русићкана* (пародије на *Кавалерију русићкану*) Бранислава Бране Цветковића у српском позоришту реконвалесцената на Зејтинлику 1917. године (Ф 41) (сл. 5), албум фотографија с Југословенске музичке трибине

Сл. 5. *Артиљерија русићкана* у позоришту реконвалесцената на Зејтинлику (1917) (Ф 41)

⁸ Неки од осталих примера су: Тамбурашки оркестар и певачко друштво „Слога“ Будимпешта, оркестар и хор Пожаревачке гимназије, хор „Балкан“, Радничко певачко друштво „Абрашевић“, Типографско певачко друштво „Јакшић“, Певачко друштво „Станковић“, групни портрет „Привредникових“ питомаца, чланови Текелијанума с диригентом Стеваном В. Поповићем, Музичко друштво Нови Сад, Београдско певачко друштво с диригентом Стеваном Стојановићем Мокрањцем, Српско певачко друштво „Вила“ у Приједору.

Сл. 6. Игор Стравински у посети Београду (октобар, 1961) (Ф 262)

одржане 1964. године (Ф 15), затим 33 фотографије са изложбе Удружења композитора Србије (Ф 81), те 19 фотографија с полске премијере *Охридске лејенде* Стевана Христића 1956. године у Битому (сцене из представе, групна фотографија композитора са ансамблом, фотографије програма и сценографије, Ф 186). Посебно је интересантна група од 26 фотографија начињених приликом посете Игора Стравинског Београду 1961. године, у Хотелу „Метропол“ и на аеродрому приликом испраћаја. На тим фотографијама су многе истакнуте личности српске музике: Предраг Милошевић, Љубица Марић, Војислав Костић, Драгутин Гостушки, Милан Ристић, Стана Ђурић Клајн и други (Ф 262) (сл. 6).

4) *Фотографије рукописа нотних примера и штампаних музикалија*. Рукопис Мокрањчеве *VI руковети* фотографисан је у целини, с насловном страницом (*Ајдук Вељко у народним њесмама*) (Ф 34). Неки од осталих примера су фотографије почетних страна композиција Јосипа Славенског (*Две македонске*) (Ф 7), Миленка Живковића (*Две хумореске*) (Ф 8), насловне странице *Науке о музици* Милана Миловука (Ф 51) те мелографских теренских записа Косте Манојловића (Ф 2).

5) *Фотографије и фотокопије његових и докумената*. Поједина писма композитора или важни документи били су фотографисани и чувају се у Збирци, а многи од ових примера, као што је већ поменуто, припадају заоставштини Стане Ђурић Клајн. У исту подврсту грађе спада још неколико засебних јединица, међу којима су фотокопије дописа

о оснивању Удружења српских музичара и његовим активностима из 1908. године, уз молбу певачким друштвима да помогну рад друштва. Документ су потписали деловођа Божидар Јоксимовић и председник Стеван Стојановић Мокрањац (Ф 17).

6) *Фотографије њлакаџа и њроџама*. Међу фотографијама програма и најава концерата, најбројније су оне које се односе на наступе Београдског певачког друштва. Укупно их је седам, а неки од концерата о којима је сачувана ова врста сведочанства одржани су у Народном позоришту 1882, у Софији 1895. и у Кијеву 1896. године (Ф 70). Од других примера могу се издвојити фотографије програма првог извођења *Ивкове славе* у Београду 1901. године (Ф 29) и програма концертне вечери Јосифа Маринковића, на којој је наступало Академско певачко друштво „Обилић“ 1910. године (Ф 67).

7) *Разно*. У ову групу спадају сва друга грађа и типови докумената који нису фотографије. Ту су, на пример, писма или други текстови који су пратили поједине фотографије, исечци из новина, програми и програмске књижице, поменуте музичке дописнице (на којима су штампане кратке композиције аутора попут Исидора Бајића, Марка Нешића и Јове Поповића), као и илустрације. Посебну вредност има мелографска карта Мокрањчевих руковети коју је израдио Коста Манојловић (Ф 5). Занимљив пример је и карикатура Светолика Пашћана Којанова коју је нацртао ученик Миленко Шербан 1924. године (Ф 144). Ту је, такође, серија поштанских маркица и коверти, под насловом „Великани српске класичне музике“ (Корнелије Станковић, Јосиф Маринковић, Петар Коњовић, Стеван Христић, Милоје Милојевић, Миховил Логар, Љубица Марић, Василије Мокрањац), коју је издала Пошта Србије 2009. године (Ф 257).

* * *

Док је занимљивих примера у Збирци фотографија Музиколошког института САНУ заиста много, циљ овог рада пре свега је био да, уз предложену класификацију, пружи детаљнији опис грађе, те да у свакој од поменутих, за потребе рада предложених категорија, истакне неколико значајних примера, како би заинтересовани могли да стекну утисак о материјалу који је овде могуће пронаћи.⁹ Поред музиколога и других научника који се баве темама из (историје) музике, као и музичара, Збирка може бити интересантна и истраживачима културалне историје XIX и XX века, те заинтересованима за историје позоришта,

---

⁹ Фотографије из Збирке Архива Музиколошког института коришћене су и објављене у неколико публикација сарадника Музиколошког института као истраживачки материјал и као визуелни наратив. Уп.: Томашевић 2009; Радошевић 2017; Милановић 2018.

плеса, моде. С друге стране, имајући у виду не толико садржај фотографија колико њихову вредност као сведочанстава о историји фотографије као медија и израде портрета у многим европским фото-атељеима, ова збирка такође нуди драгоцен материјал историчарима уметности и визуелне културе. Уз свест о потреби да се укупна драгоцен архивска грађа Музиколошког института дигитализује (уп. Томашевић 2003), и Збирка фотографија би требало да, када се стекну услови за њено дигитализовање, буде обрађена на овај начин, што би олакшало приступ корисницима и утицало на њено очување.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Божанић, Мина. „Заоставштина Стане Ђурић-Клајн у Музиколошком институту САНУ.“ *Зборник Мајинце српске за сценске уметности и музику* 55 (2016): 91–106.
- Васић, Александар. „Архив Музиколошког института САНУ: колекција докумената, аутографа, преписа, старих нотних издања и фотографија.“ *Музикологија* 10 (2010): 71–100.
- Милановић, Биљана. „Фонд композиторских заоставштина у Музиколошком институту САНУ.“ *Музикологија* 10 (2010): 101–139.
- Милановић, Биљана. *Музичке праксе у Србији и формирање националног канона*. Београд: Музиколошки институт САНУ, 2018.
- Радошевић, Ана. *О сценским извођењима Охридске лејенде Сивевана Христидића: прилози историографији српске балетске сцене*. Приредила и предговор написала Надежда Мосусова. Београд: Музиколошки институт САНУ, 2017.
- Томашевић, Катарина. *На раскрићу Истиока и Зајага: о дијалоју традиционалног и модерног у српској музици (1918–1941)*. Београд: Музиколошки институт САНУ; Нови Сад: Матица српска, 2009.
- ТОМАШЕВИЋ, Katarina. „Значај digitalizacije muzikalija i zvučnih zapisa u Arhivu i Fonoteci Muzikološkog instituta SANU.“ *Pregled Nacionalnog centra za digitalizaciju* 2 (2003): 46–51. <<http://elib.mi.sanu.ac.rs/files/journals/ncd/2/d007download.pdf>> janyap 2018.

Marija T. Maglov

COLLECTION OF THE PHOTOGRAPHS IN THE ARCHIVE OF THE INSTITUTE OF MUSICOLOGY SASA

Summary

Collection of photographs that is kept in the Archive of the Institute of Musicology SASA was started to form in parallel with the beginnings of other, primarily scientific activities at the Institute. Today, this collection has grown to have over 270 units. While there are, in many cases, more than one photograph or artefact under one signature, total number of photographs potentially surpasses this number. Data on the photographs is available through catalogue (with cards) and as an electronic version (Word document). The latter has been more recently updated. The latest revision of the collection was carried through between June and October 2018. In this electronic catalogue, units are given under the name of the personality or, for example, the event represented on the photo.

Notes are given with details about data written on the photo or the envelope in which the photos are kept (years, places, notes on origins of the photo etc). Most of the photographs are (individual or group) portraits, but there are also photos of the concerts, exhibitions, jubilees, gatherings, places, photographs of letters, manuscripts, scores, programmes and other. In addition, there are some other documents (like actual letters, stamps etc). For the purposes of the paper, criteria adopted related to the origins of the photographs and their connections to the Fund of legacies of the Institute, and also to the content presented on them. There are several legacies from which the photos are kept in the collection of the photographs: Stana Đurić-Klajn, Vaclav Vedral, Petar Krstić, Petar Konjović, Vladimir R. Đorđević, Svetolik Pašćan, Dragomir Krančević, Toša Andrejević, Dragutin F. Pokorni, Ivanka Stanković, Irena Grickat-Radulović. The goal of the paper was to present in more detail various material that could be found in this collection with emphasis on interesting or rare artefacts.

Key words: photographs, portrait, archive, Institute of Musicolgo SASA, legacy, Stana Đurić-Klajn.

Зборник Матице српске за сценске уметности и музику
Излази двапут годишње
Издавач Матица српска
Уредништво и администрација: Нови Сад, Улица Матице српске 1
Телефон: 021/420-199, 6615-038
e-mail: mtismal@maticasrpska.org.rs
www.maticasrpska.org.rs

Matica srpska Journal of Stage Arts and Music
Published semi-annually by Matica Srpska
Editorial and publishing office: Novi Sad, ul. Matice Srpske 1
Phone: 381 21 420-199, 6615-038
e-mail: mtismal@maticasrpska.org.rs
www.maticasrpska.org.rs

Уредништво је *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику*
бр. 60/2019 закључило 1. март 2019.
За издавача: проф. др Ђорђе Ђурић, генерални секретар Матице српске
Стручни сарадник Одељења: Марта Тишма
Преводилац за енглески језик: Оливера Кривошић
Лектор и коректор: Татјана Пивнички Дринић
Технички уредник: Вукица Туцаков
Компјутерски слог: Владимир Ватић, ГРАФИТ, Петроварадин
Штампа: САЈНОС, Нови Сад

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад
78+792(082)

Зборник Матице српске за сценске уметности и музику / главни и одговорни уредник Катарина Томашевић. – 1987, 1–. – Нови Сад : Матица српска, Одељење за сценске уметности и музику, 1987–. – 24 cm

Годишње два броја.

ISSN 0352-9738

COBISS.SR-ID 16339202

Штампање овог Зборника омогућили су
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије
и Министарство културе и информисања Републике Србије